

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ความหมาย

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Children with Special Needs) หมายถึง เด็กที่ไม่อาจพัฒนาความสามารถได้เท่าที่ควรจากการเรียนการสอนตามปกติ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพความบกพร่องหรือความแตกต่างทางร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ และรวมถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษอีกด้วย

ความเป็นมา

ในอดีตเด็กที่มีความต้องการพิเศษมักจะถูกผู้ปกครองทำร้าย ถูกละเลย หรือทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแล และไม่มีการจัดการศึกษาให้ ในประเทศไทยมีการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กในวัยเรียนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2487 ในรูปแบบของโรงเรียนเฉพาะ ต่อมาใน พ.ศ. 2500 ได้มีการจัดให้รูปแบบของการจัดการเรียนร่วมระดับประถมศึกษา จากนั้นได้มีการริเริ่มจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศหรือภายหลังเรียกว่าเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ปัจจุบัน การจัดบริการด้านการศึกษาคำนึงถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทและเน้นเรื่องการเรียนร่วม จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมีบทบัญญัติให้จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ

ประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ อาจแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

(1) เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน (children with hearing impairment) เด็กที่สูญเสีย

เสียงการได้ยิน ในระดับหูตึงหรือหูหนวก ซึ่งอาจจะสูญเสียการได้ยินมาแต่กำเนิดหรือภายหลังก็ตาม แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 หูตึงน้อย เริ่มได้ยินเสียงเมื่อเสียงดัง 26-40 เดซิเบล

ระดับที่ 2 หูตึงปานกลาง เริ่มได้ยินเสียงเมื่อเสียงดัง 41-55 เดซิเบล

ระดับที่ 3 หูตึงมาก เริ่มได้ยินเสียงเมื่อเสียงดัง 56-70 เดซิเบล

ระดับที่ 4 หูตึงรุนแรง เริ่มได้ยินเสียงเมื่อเสียงดัง 71-90 เดซิเบล

ระดับที่ 5 หูหนวก เริ่มได้ยินเสียงเมื่อเสียงดังมากกว่า 90 เดซิเบลขึ้นไป หรือไม่มีปฏิกิริยาใดๆ แม้จะมีเสียงดังมากกว่า 90 เดซิเบล

ดังนั้นจึงต้องจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) จัดอุปกรณ์เสริม ได้แก่ เครื่องช่วยฟัง ประสาทหูเทียม เครื่อง FM คอมพิวเตอร์เกี่ยวกับการสอนพูด เป็นต้น

(2) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (children with mental retardation) หมายถึง เด็กที่มีสติปัญญาดำกว่าเด็กปกติทั่วไป เมื่อวัดสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน มีข้อจำกัดในทักษะด้านการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะใน 10 ทักษะ ดังนี้

1. การสื่อความหมาย
2. การดูแลตนเอง
3. การดำรงชีวิตในบ้าน
4. ทักษะทางสังคม
5. การใช้สาธารณะสมบัติ
6. การควบคุมตนเอง
7. สุขอนามัย และความปลอดภัย

8. การเรียนวิชาการ เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน

9. การใช้เวลาว่าง

10. การทำงาน

ทั้งนี้ภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาต้องเกิดขึ้นก่อนอายุ 18 ปี ซึ่งสามารถจัดระดับความบกพร่องทางสติปัญญาได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ขั้นเล็กน้อย (mild) IQ 50-60

ระดับที่ 2 ขั้นปานกลาง (moderate) IQ

35-49

ระดับที่ 3 ขั้นรุนแรง (severe) IQ 20-34

ระดับที่ 4 ขั้นรุนแรงมาก (profound) IQ

น้อยกว่า 20

การจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานี้ต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) การวิเคราะห์งาน (task analysis) รวมทั้งการกระตุ้นพัฒนาการการปรับพฤติกรรม การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ศิลปะและดนตรีสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

(3) **เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น** (children with visual impairment) หมายถึง เด็กตาบอดหรือเด็กที่มีสายตาเหลืออยู่น้อยมาก ซึ่งองค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ได้แบ่งความบกพร่องทางการเห็นออกเป็นชั้นต่าง ๆ ดังนี้

ระดับของความบกพร่องทางการเห็น	สายตาที่ดีที่สุด เมื่อใช้แว่นตาธรรมดาแล้ว
สายตาเลือนราง (low vision)	
ระดับ 1	6/18 หรือ 20/70
ระดับ 2	6/60 หรือ 20/200
สภาพตาบอด (blindness)	
ระดับ 3	3/60 หรือ 20/400
ระดับ 4	1/60 หรือ 5/300
ระดับ 5	ไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นนี้จะต้องมุ่งเน้นเรื่องการเคลื่อนไหว (O&M) และจัดอุปกรณ์เสริมได้แก่ เบรลเลอร์ ไม้เท้าขาว เทปบันทึกเสียง แวนชขาย คอมพิวเตอร์ช่วยสอน รวมทั้งจัดบริการเรื่องของสุนัขนำทาง ศิลปะ และดนตรีสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

(4) **เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ** (children with physical impairment) หมายถึง เด็กที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์ อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนขาดหายไป กระดูกและกล้ามเนื้อพิการ เจ็บป่วยเรื้อรัง รุนแรง มีความพิการของระบบประสาท (nervous system) มีความลำบากในการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาในสภาพ

ปกติ ทั้งนี้ไม่รวมพวกพิการทางประสาทสัมผัสเช่นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น หรือเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพจะต้องเน้นเรื่อง การปรับอาคารสถานที่และจัดอุปกรณ์เสริม ได้แก่ กายอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน รวมทั้งจัดบริการด้าน การฝึกพูด การแก้ไขการพูด ศิลปะและดนตรี สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

(5) **เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม** (children with behavior disorders) หมายถึง เด็กที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

เด็กที่ไม่สามารถเรียนหนังสือได้เช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไป แต่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากองค์ประกอบทางสติปัญญา การรับรู้ ความบกพร่องทางร่างกาย หรือสุขภาพ ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศและวัย มีปัญหาทางอารมณ์ หรือแสดงอาการเจ็บป่วย โดยมีสาเหตุมาจากจิตใจ ได้แก่ ความวิตกกังวล หรือหวาดกลัว เป็นต้น

ลักษณะของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมอาจจะปรากฏเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือมากกว่านั้นก็ได้ แต่ต้องเกิดขึ้นเป็นเวลานานพอสมควรซึ่งจะต้องหาสาเหตุ ต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) การปรับพฤติกรรมรวมถึงการจัดบริการเสริมด้านศิลปะและดนตรีสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และเทคนิคคลายเครียดให้ เป็นต้น

(๕) เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ (children with learning disabilities) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องในขบวนการทางจิตวิทยาทำให้มีปัญหาด้านการใช้ภาษา ด้านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการสะกดคำหรือมีปัญหาการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมิได้มีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางร่างกาย ทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางสติปัญญา อารมณ์ และสภาพแวดล้อม

ดังนั้น จึงต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการ โดยการทำให้แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) หรือใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

(๗) เด็กสมาธิสั้น (children with attention deficit/hyperactivity disorders) หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติทางพฤติกรรมชนิดหนึ่ง ได้แก่ การขาดสมาธิ (inattention) พฤติกรรมซุกซนอยู่ไม่นิ่ง (hyperactivity) ขาดความยับยั้งชั่งใจหุนหันพลันแล่นทำอะไรไม่คิดให้รอบคอบ (impulsivity) และพฤติกรรมที่แสดงออกไม่เหมาะสมกับวัย หรือระดับพัฒนาการและต่อเนื่องนานเกิน 6 เดือนขึ้นไป พฤติกรรมเหล่านี้ปรากฏก่อนอายุ 7 ปี และมีความรุนแรงส่งผลกระทบต่ออาการดำรงชีวิตประจำวันการเรียน

การปรับตัวในสังคม พฤติกรรมเหล่านี้ต้องเกิดอย่างน้อยในสองสถานการณ์ขึ้นไป เช่น ที่บ้านและโรงเรียน เป็นต้น

ดังนั้นการจัดการศึกษาให้กับเด็กสมาธิสั้นนี้จะต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) การปรับพฤติกรรมให้เด็กควบคุมตนเอง ปรับกลยุทธ์ด้านการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน รวมถึงการจัดบริการเสริมด้านศิลปะและดนตรีสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

(๘) เด็กที่มีความบกพร่องทางการสื่อความหมาย (children with communication disorders) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องในการเข้าใจ หรือการใช้ภาษาพูดจนไม่สามารถสื่อความหมายกับผู้อื่นได้ตามปกติ เช่น การพูดไม่ชัด จังหวะการพูดไม่ดี คุณภาพของเสียงผิดปกติ ตลอดจนการพูดผิดปกติที่เกิดจากการมีพยาธิของระบบประสาทส่วนกลาง หรือระบบประสาทส่วนปลาย รวมทั้งอะเฟเซีย ซึ่งมีความบกพร่องทั้งในด้านการรับรู้และการแสดงออกทางภาษา เป็นต้น

ดังนั้น การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการสื่อความหมายนี้จะต้องจัดให้เหมาะสมกับปัญหา โดยการทำให้แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) การฝึกพูด การแก้ไขการพูด รวมทั้งเทคนิคการสอนต่างๆ

(๙) เด็กออทิสติก (children with autism) หมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าหรือถดถอยแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะแปลกๆ เช่น หลีกเลียงการมองหน้าผู้อื่นไม่สบตา การแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อเสียงที่ได้ยิน การสัมผัส หรือความเจ็บปวดในลักษณะที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปหรือไม่แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสิ่งเร้าใดๆทั้งสิ้นแสดงอาการสนใจต่อตนเอง หรือการกระตุ้นตนเองโดยไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อม มีปัญหาด้านการพูดและภาษา ไม่สามารถแสดงปฏิกิริยาตอบโต้กับคน สิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) จัดบริการด้านการสื่อสารการเข้าสังคม การปรับพฤติกรรมรวมทั้งจัดบริการด้านคอมพิวเตอร์ ศิลปะและดนตรีสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

(10) **เด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน** (children with multiple handicapped) หมายถึง เด็กที่มีสภาพความพิการตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปในบุคคลเดียวกัน เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา รวมทั้งสูญเสียการได้ยิน หรือเด็กที่ตาบอดและสูญเสียการได้ยิน เป็นต้น และสภาพความพิการนี้จะส่งผลให้เกิดการด้อยความสามารถในการดำรงชีวิตทั้งเป็นอุปสรรคต่อการได้รับการศึกษา

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) รวมถึงจัดบริการด้านการช่วยเหลือตนเอง การสื่อสาร การเคลื่อนไหว การปรับพฤติกรรม ทักษะทางสังคม เป็นต้น

บริการที่เด็กควรได้รับขึ้นอยู่กับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละคน

(11) **เด็กที่มีความสามารถพิเศษ** (children with gifted/talented) หมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านในด้านสติปัญญาความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานด้านทัศนศิลป์และศิลปะ การแสดง ความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กอื่นที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมเดียวกัน ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่เหมาะสมต้องมีกระบวนการสำคัญดังนี้

1. คำนิยามที่เหมาะสมกับโครงการนั้น ๆ
2. กระบวนการสำรวจหรือคัดเลือกที่เหมาะสม
3. กระบวนการจัดการศึกษาหรือคัดเลือกให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน
4. กระบวนการประเมินผล

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ เช่น ครูการศึกษาพิเศษ นักแก้ไขการพูด นักกายภาพบำบัด นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ล่ามภาษามือ นักแนะแนว นักดนตรี บำบัด นักกฎหมาย นักนันทนาการบำบัด แพทย์เฉพาะสาขา เป็นต้น ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะทำงานร่วมกันโดยใช้วิธีการสหวิทยาการ (Multidisciplinary Approach) เพื่อพัฒนาเด็กแต่ละคน

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นจะต้องจัดให้เหมาะสมกับความต้องการ และความสามารถของเด็กจึงจะทำให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นจึงต้องจัดบริการทางการศึกษาพิเศษ มีเนื้อหา เทคนิคการสอน การวัดและประเมินผล ให้เหมาะสมกับลักษณะและความต้องการของเด็ก

ปัจจุบันเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับการเตรียมความพร้อม และมีโอกาสเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติมากขึ้น การที่เขาได้มีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กปกติ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถดำรงชีพร่วมกันได้อย่างมีความสุขเมื่อเขาเติบโตขึ้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เรื่อง การจัดการศึกษาพิเศษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.
- เบญจา ชลธาร์นันท์. “ผู้พิการทางกายและผู้มีสุขภาพบกพร่อง,” สารานุกรมศึกษาศาสตร์. ฉบับที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- ผดุง อารยะวิญญู. เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : P.A.Art & Pringting, 2542.
- _____. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : รำไทย เพรส จำกัด, 2542.
- _____. การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ. : กรุงเทพฯ : รำไทย เพรส จำกัด, 2542.
- สกาวรัตน์ คุณาวิศรุต. “สภาพตาบอด,” สารานุกรมศึกษาศาสตร์. ฉบับที่ 5 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- ศรียา นิยมธรรม. “เด็กพิการซ้ำซ้อน,” สารานุกรมศึกษาศาสตร์. ฉบับที่ 10 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.
- _____. ปัญหายุ่งยากทางการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : P.A. Art & Printing, 2541.
- _____. การเรียนร่วมสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ แกรมมี่ จำกัด 2541.
- สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์. คู่มือการเลี้ยงดูเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นสำหรับผู้ปกครอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2538.
- Bullock, Lyndal M. *Exceptionalities in Children and Youth*. Boston, Allyn and Bacon, 1992.
- Howard, W.L. *Exceptional Children : An Introduction to Special Education*. 5th ed. Englewood-Cliffs, N.J : Prentice Hall, 1996.
- Thompson, M.,& Swisher, M. “Acquiring Language Through Total Communication,” *Ear and Hearing*, 6(1) : 29-32 ; 1985.